

Date: 1st September-2026

**AYOLLAR MIGRATSIYASI FENOMENINING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK
JIHATLARI: MIGRATIONS MOTIVLAR, SHAXSIY XUSUSIYATLAR VA
IJTIMOIY MOSLASHUV MUAMMOLARI**

Sadullayeva Jamilaxon Ibodilla qizi

*O 'zJOKU "Ijtimoiy-gumanitar fanlar" kafedrası
katta o'qituvchisi (PhD)*

Elektron pochta: j.sadullaeva1993@gmail.com

Orcid 0009-0006-9370-8498

Annotatsiya: *Maqolada ayollar migratsiyasining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, migratsiya motivlari va migrant ayollarning moslashuv jarayonida yuzaga keladigan psixologik muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, ayollar migratsiyasining asosiy sabablari va uning psixoemotsional holatga ta'siri yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *ayollar migratsiyasi, migratsiya motivi, migrant ayollar, adaptatsiya, stress, psixologik muammolar.*

Аннотация: *В статье анализируются социально-психологические особенности женской миграции, основные миграционные мотивы и психологические проблемы женщин-мигрантов в процессе адаптации. Рассматриваются причины миграции и её влияние на психоэмоциональное состояние женщин.*

Ключевые слова: *женская миграция, миграционные мотивы, женщины-мигранты, адаптация, стресс, психологические проблемы.*

Abstract: *The article examines the socio-psychological characteristics of women's migration, migration motives, and psychological problems faced by migrant women during adaptation. The main causes of migration and its impact on women's psycho-emotional well-being are also analyzed.*

Keywords: *women's migration, migration motives, migrant women, adaptation, stress, psychological problems.*

Kirish: Insoniyat paydo bo'lgandan buyon tinimsiz rivojlanishda davom etmoqda. Jamiyatda yashayotgan har bir inson ma'lum bir maqsadga erishish uchun yashaydi va bunga uning qondirilmagan ehtiyojlari sabab bo'ladi. Shuningdek, shaxsni harakatga va faoliyatga undovchi, ehtiyojning yuksak shakli sifatida paydo qiluvchi ichki turtki bu – motivdir. [1]

Jamiyatdagi har bir shaxs ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik motivlar sabab ishlaydi, o'qiydi va biror faoliyat bilan shug'ullanadi. Shu sababli hozirda dunyoda migratsiyaning juda tez o'sayotganiga guvoh bo'lishimiz mumkin. Migratsiya aslida qadim zamonlardan beri mavjud bo'lgan global jarayondir.

Date: 1st September-2026

XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab migratsiya jarayonlari darajasi oshib bordi. Bunga globallashuv va integratsiya jarayonlari, yagona makon-mehnat bozori, xizmatlar, tovarlar, ma'lumotlarning yaratilishi yordam berdi.

“Migratsiya” atamasi lotincha “migratio” va “migro” so‘zlaridan kelib chiqqan bo‘lib “ko‘chib o‘taman” va “ko‘chib ketaman” degan ma‘noni bildiradi. Ushbu atamaning keng qo‘llanilishiga qaramay, uning yagona talqini yo‘q. Xalqaro Migratsiya Tashkiloti migratsiyani: “odamlarning odatiy yashash joyidan xalqaro chegara orqali yoki davlat chegaralari ichida ko‘chib o‘tishi”, – deb ta‘riflaydi. [2]

Xalqaro migratsiya bugungi kunda zamonaviy ko‘rinish kasb etmoqda. Buning sababi og‘ir jismoniy mehnat ta‘lab qilmaydigan sohalarining rivojlanishi va migratsiyaning feminizatsiyalashuvi natijasida ayollar migratsiyasi rivojlanib borishidir. 2021-yil holatiga ko‘ra, dunyo bo‘ylab migrantlar soni 281 million kishini, ularning 48%ini, ya‘ni 135 millionini ayol migrantlar tashkil qiladi. Dunyoda aynan mehnat migrantlari esa 169 million kishini tashkil qilgan bo‘lib, ularning 41,5%ini, ya‘ni 70,1 millionini ayollar tashkil qilgan. [3]

Migrant erkaklar migratsiya jarayonida asosiy faoliyati qurilish, ishlab chiqarish, yuk tashish va boshqa sohalar hisoblanadi. Migrant ayollar esa bugungi kunda maishiy xizmat ko‘rsatish sohalarida faoliyat olib bormoqda. Hozirda rivojlangan davlatlarda ayol migrantlarga talab yuqoriligi sabab ayollar migratsiyasi rivojlanishda davom etmoqda. Shuningdek, ayollar migratsiyasining sababiga ko‘ra bir nechta yo‘nalishlarga ega. Jumladan, mehnat migratsiyasi, nikoh migratsiyasi, ta‘lim migratsiyasi va kasb migratsiyasi kabi [4]

Bugungi kunda ayollar migratsiyasiga qiziqish butun dunyo olimlarining ilmiy izlanishlarida namoyon bo‘lmoqda. Xususan, ayollar migratsiyasi nazariy asoslarini M.Morokvasik, K.Harzig, S.Chant, A.Ichduygu, S.Castles, M.Miller, X.Zlotnik va boshqalar o‘z ilmiy ishlarida o‘rganishgan. Iqtisodiy va gender sotsiologiyasi doirasida P.Pessar, S.Mahler, X.Lutz, J.Karlinga, P.Hondagneu, N.Sotelo, Oishilar ayollar migratsiyasini tadqiq qilishgan.

Migratsiya jarayoni va migrantlar faoliyatini o‘rganishga e‘tibor berilayotgan bo‘lsa-da, ayollar migratsiyasi migratsiyaning kam o‘rganilgan yo‘nalishi bo‘lib qolmoqda. Bunga sabab ayollarning hamon orqa fonda qolayotganligidir. Ayollar migratsiyasining motivlari geografik joylashuviga, mamlakatiga va ijtimoiy kelib chiqishiga ko‘ra turlicha, ammo ularning maqsadlarida umumiylik mavjudligini D.R Peskova, B.OAbreular o‘z ilmiy ishlarida yoritishgan. Tadqiqotchilar moddiy qiyinchiliklar, uy-joy olishga ehtiyoj, qashshoqlik, ish joyining yetarli emasligi, maoshlarni kamligi hamda farzandlar yoki yaqinlarining betobliligi kabilarni ayollar migratsiyasi motivi sifatida keltirishgan. [5]

Shu bilan birga tadqiqotchilar ayollarning har qanday sabab tufayli mehnat migratsiyasini amalga oshirish ijobiy natijadan ko‘ra salbiy natijaga olib kelishini takidlashgan. Hozir ayollar orasida ommalashayotgan migratsiya turlaridan bir bu – nikoh migratsiyasidir. Rossiyalik psixologlar, O.V.Mitina va V.Petrenkolar “Rossiyada nikoh migratsiyasini ommalashish motivi bu chet ellik kuyov moddiy erkinlik olib keladi”, – deb

Date: 1stSeptember-2026

shakillanib qolgan stereotiplar ekanini aniqlashdi. Nikoh migratsiyasi motivlari sifatida tadqiqotchilar quydagilarni ko'rsatishgan. Kafolatlangan turmush darajasi, turmush o'rtog'ining martabasidan foydalanib muammolarni yechish istagi, xavfsizlik va barqarorlikka ega bo'lish kabilar.

Rossiyaga nikoh migratsiyasini amalga oshirayotgan Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida Qozog'iston va Qirg'iziston ayollari yetakchilik qilishadi. O'zbekiston va Tojikiston ayollari ulardan keyingi o'rinlarni egallamoqda. Turkmaniston ayollari deyarli bu borada natijaga ega emas. Markaziy Osiyo davlatlari orasida erkaklardan ko'ra ayollar nikoh migratsiyasi yuqori ko'rsatkichga ega. Nikoh migratsiyasi motivi ko'p omilli hisoblanadi. S.V Ryazanseva, S.Y.Sivoplyasovalar Markaziy Osiyoda nikoh migratsiyasiga sabab bo'luvchi motivlar deb quydagilarni qayd etgan: "Markaziy osiyo xalqining madaniy va diniy an'analari, jamiyatda qabul qilingan normalari, iqtisodiy va ijtimoiy sharoiti, mamlakatdagi gender huquqiy normalari, oilaviy munosabatlarlardan olgan tajribalari va boshqalar. Rossiyaga O'zbekistondan kelgan migrantlar 2016-2017-yillarda ayollardan erkaklar ko'p bo'lsa-da, ammo nikoh migratsiyasi ayollarda yo'qori ko'rsatkichga ega bo'lgan. 2016-yilda har 1000 migrant ayolga 152 ta va har 1000 erkak migrantga 139 nikoh qayd etilgan. 2017-yilda esa 149 ta ayollar ,118 ta erkaklar nikohi to'g'ri kelgan.

Nikoh migratsiyasi rivojlangan mamlakatlarga, iqtisodiy rivojlanmagan, iqtisodiy yashash darajasi past ko'rsatkichga ega bo'lgan davlatlardagi migrantlarning borishi va oila qurishi hisobiga kundan kunga o'sib bormoqda. Ayollar uchun eng katta motiv iqtisodiy barqarorlik bo'lsa, erkaklar uchun boshqa omillar ustunlik qiladi. Masalan, boshqa davlatda yashash huquqini qo'lga kiritish kabi. Migratsiyaning qanday ko'rinishi bo'lishidan qati nazar ijtimoiy psixologik muammolar mavjud bo'ladi. Jumladan, adaptatsiya jarayoni, til bilan bog'liq muammolar, qadriyatlar tizimi kabi insonga begona jarayonlarni o'zlashtirishda individual psixologik stressni boshdan kechiradi. Migratsiyaning eng asosiy qismini mehnat migratsiyasi egallaydi. Mehnat jarayonidagi eng katta insonga xavf beruvchi omil bu jismoniy va psixologik stressni haddan oshib ketishi hisoblanadi.

M.Xodjiev, N.F.Izmerov, I.V.Buxtiyarovlar 2017- yili Rossiya davlatida ishlovchi mehnat migrantlarini ish jarayonidagi psixo-ematsional stressini keltirib chiqaruvchi ijtimoiy-psixologik omillarini o'rgangan. Tadqiqotlar ishlash sohasiga qarab guruhlarga ajratilib psixodiagnostik metodlardan foydalangan holda olib borildi. Qurilish , savdo, qishloq xo'jaligi sohasidagi hamda migratsiyadagi ayollar band bo'lgan ijtimoiy soha vakillari o'rganish uchun tanlandi. Tadqiqot natijasiga ko'ra eng yuqori stressni, psixo-ematsional buzilishni qurilish sohasi vakillari boshdan kechirishi ma'lum bo'ldi. Sabablari quyidagicha izohlandi. Ish yuklamasining ko'pligi, jismoniy og'ir mehnat,10-12 soatlab davom etadigan ish va maoshning vaqtida berilmasligi, rahbarlarning yomon munosabati, rag'batning yo'qligi kabi omillar natijasida migrantlar sog'ligi bilan bog'liq muammolarga duch keladi. Jumladan, psixo-ematsional charchash, tez g'azablanish, ishlashga nisbatan xohishning yo'qolishi, ishdan va o'zidan qoniqmaslik kabi psixologik muammolar boshlanadi. Ikkinchi o'rinda ijtimoiy sohada band bo'lgan migrant ayollarda (enagalik,

Date: 1stSeptember-2026

qariyalar parvarishi, tozalash ishlari, koffee, restoran xodimi) ijtimoiy-psixologik muammo sifatida quyidagilar ko'rsatib o'tildi. [6]

Xulosa: Migrant ayollarni kamsitish, madaniyat va qadriyatlardagi farqlar hamda o'zlashtirishdagi muammolar, zo'rovonlikka uchrash, migrant ayollarning jinsiy zo'rlanishi (tadqiqotda ishtirok etganlarning 3-5% tashkil qilgan) kabi ijtimoiy psixologik muammolar mavjud bo'lib, natijada ayollar psixologik travma olmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://uz.wikipedia.org>. Wikipedia – “Motiv (psixologiyada)” maqolasi web sahifasi.
2. Кордуелл М. Психология. А-Я: // Словарь-справочник. – М., 1999. – С. 334.
3. Key global migration figures, 2019–2022. // IOM UN Migration, 2022, October.
4. Пескова Д.Р., Абреу Бастос О.П. Причины, риски и последствия распространения женской трудовой миграции: исследование на региональном уровне. – Фундаментальные исследования, №11, гл. 3, 596–600, 2014.
5. Митина О.В., Петренко В.Ф. Кросс-культурное исследование стереотипов женского поведения (Россия–США). – Вопросы психологии, №1, 2000.
6. Azamova K.S.Q. The Importance of Regulatory Functions Aimed at Increasing Human Value in the System of Social Relations // EPRA International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024.

